

MÚLTIDÉZŐ

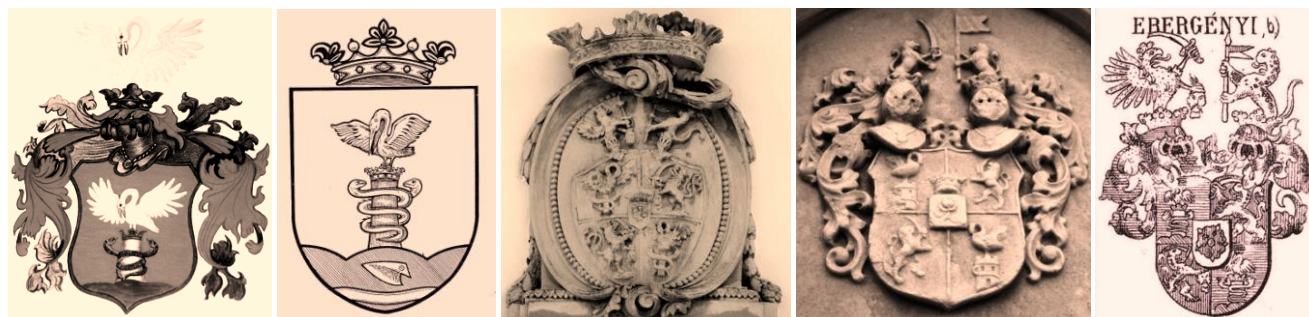
V . É V F O L Y A M , 2 0 1 5 . K I S A S S Z O N Y H A V A

EDDIG ISMERT EBERGÉNYI CÍMEREK

Az előző számban ismét reflektorfénybe került a Ebergényi család, Szécseny utolsó földbirtokos családja. Ezúttal nemesi címerüket vizsgáljuk meg, amelyet a településünk címerében is felhasznált. 1560 júliusában I. Ferdinánd királytól Ebergényi Farkas kapta ezt a címet. Leírását a Borovszky Sanu által szerkesztett Vasvármegye kötetben olvashatjuk: „pajzs kék udvarában zöld halmon álló oszlop körül két kígyó tekerődzik, az oszlopon korona, rajta gödény, melynek feje felett rózsza látható. Sisakdísz: gödény.” A címer heraldikai jelképei, szimbólumai sokrétűek. A címerállat egy madáróriás, a mocsarakat kedvelő rózsás gödény a Balkánon, a Fekete tengernél és Törökországban él, de néha hazánkban is előfordul egy-egy példány. A középkorban még gyakoribb volt, batonának, patonának is hívták, még később pelikánnak. A pelikán általában Jézus jelképe, aki vérét ontotta, hogy megváltson minket. (A Batthyány címerben ilyen jelentéstartammal szerepel.) Jacobus de Vitriaco írásában egy kígyó gyűlölte a pelikánt, ezért az anyapelikán távollétében felmászott a fára és mérgevel megölte annak fiókáit. Amikor az anyapelikán visszatért, három napig szomorkodott, majd feltépte mellét és vért csöpögtetett rájuk, amitől újraéledtek, majd felnőtként hálából ők táplálták anyjukat, amikor az megbetegedett. A kígyó a tudás, a bölcsesség, a csábítás, a bűnbeesés, a kísértés, az ördög és a démonok szimbóluma. Megkettőzésük, jelentéstartalmuk ellentétpárjára utal.

A kígyó az oszloppal a paradicsomi életfára is utal, de az oszlopnak világtengely, vár és erődítmény jelentése is van. Az ötágú koronás oszlop a zöld hármashalmon a kiemelkedő nemesi család jelképe. A hármashalomnak, hasonló a jelentéstartalma az ország címerünkben lévővel, de utalhat a három vármegyében (Sopron, Vas, Zala) lévő Ebergényi birtokokra. Az eredeti címer a Smidt Múzeumban őrzött Ebergényi levéltár része (első kép). A faluban az ősi Ebergényi címer csak az ó-kastély lovagtermében látható (második kép). A későbbi rajzos címerváltozatok erre vezethetők vissza (harmadik és negyedik kép). Ezt használták fel a rendszerváltás után megalkotott falucímerünkben is (hatodik kép).

Zalaegerszeg Ebergény városrésze hivatalosan ugyancsak használja az Ebergényi címet (ötödik kép – Magyar Sándor munkája), hiszen a családnév is innét ered. Itt honosították meg az Ebergényi Napokat, kulturális, idegenforgalmi programokkal, ebben előttünk járnak. Az egyesített Ebergényi címer két helyen látható a faluban az új kastély homlokzati timpanonjában (hetedik kép), és a szécsenyi templom lévő Ebergényi Benedek emléktáblán (nyolcadik kép), melyet Ebergényi Viktor állíttatott. Az új-kastélyon lévő sokáig tévesen a Viczay család címerével egyesített címerként határozták meg, valójában azonban ebben az egyesített címerben a Telekessy család címerének török fejét tartó kettősfarkú oroszlánja

látható, utalva a Telekesi előnévre valamint a Telekessy családdal való vérségi kapcsolatra. (Szécseny korábbi birtokos családjának a Telekesi Török családnak a címerében is török fejet tartó lovas figura található. További kutatást érdemel a Telekessy és a Telekesi Török család kapcsolata, ha itt rokonság kimutatható, akkor a Telekesi Ebergényi család a Telekesi Török család örököséiként is értelmezhető, és érthetővé válik a szécsenyi birtokszerzés.) A négy mezőre osztott pajzson középpontos tükrö-szimmetriában jelennek meg a Telekessy és az Ebergényi család címereivel, középen egy kis pajzsban az Ebergényi címerből kiemelt rózsza motívum látható. Ebergényi Benedek emléktáblájának címerét használták fel később kisebb átalakításokkal a közölt rajzolt változatban (kilencedik kép).

MAGAD URAM, HA SZOLGÁD NINCSEN

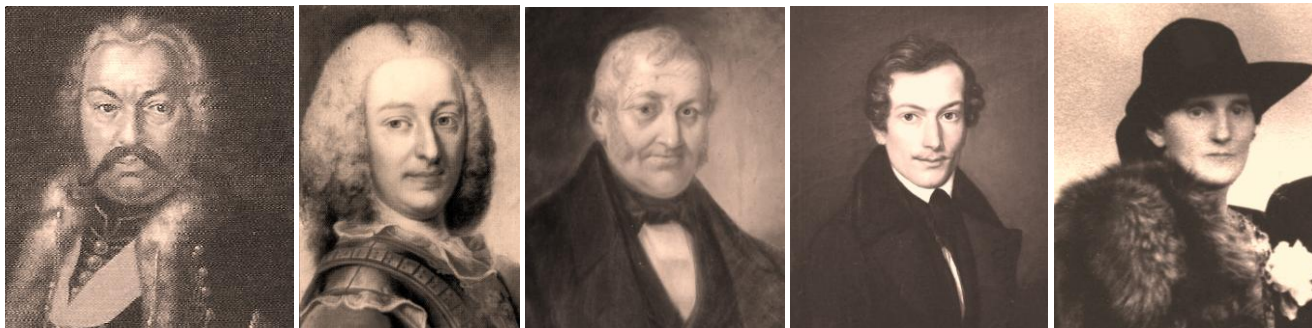
A Múltidéző már több számban foglalkozott a búcsúinkkal, illetve az ezeket felváltó, kiszorító falunapokkal. A téma a legutóbbi önkormányzati választásokkor újra felvetődött az egyik jelölt programjában. Főleg az utóbbi években halt ki teljesen, mindkét településrészen a régen nagy becsben tartott búcsú. A búcsúnak a búcsújárásnak a katolikus vallásban régen nagy jelentősége volt. Az egyház felfogása szerint az embernek az elkövetett bűneiért, még hogyha megbocsátást nyert is, büntetést kell szenvednie. Teológiai értelemben a búcsú az egyház ígérését jelenti, közbenjár Istennél a büntetés részleges vagy teljes elengedéséért, a hívő ember búcsút nyer. Levéltári források szerint II. József, a kalapos-király előtt a lipárti Keresztelő Szent János búcsúra zarándokok jöttek zászlókkal körmenetben a környező falvakból, olyan rangja volt.

Sajnos később ez a hagyomány már nem támadt fel, de azért a lipárti búcsúnak (és a szécsenyinek is) a becsülete, ha megtépzva is, de túlélte a kommunizmust. Az 1990-ben betörő neoliberalizmus azonban negyedszázad alatt kivégezte a búcsúinkat, a sztárvendéges (sztár-gázsival), dáridós falunapokkal. Jelenlegi plébánosunk, Merkli Ferenc atya kongatta meg először a vészharangot az eltaposott búcsúinkkal kapcsolatban, és tette meg lépéseket a becsületüknek a visszaállításáért. Az ő közreműködésével idén lipárti búcsúkor végre újra volt kirakodó sátor (a szombathelyi Jézus Szíve Kegytárgybolt), ráadásul, a II. Világháború előtti hagyományt felelevenítve, ismét a lipárti templom környezetében, a millenniumi tölgyfa és Mária kép valamint a Trianoni emlékmű mellett. Trianoni emlékmű és Szintén Merkli atya kezdeményezte, hogy a búcsúink rangját úgy kell visszaadni, hogy ezekre hívjuk vissza az elszármazottainkat, a közeli és távoli rokonainkat. Idén a lipárti búcsúra Amerikából jött haza a képen is látható Gombkötő Tremmel Zsófia.

KEGYÚRI ARCKÉPCSARNOK

Régmúlt idők alakjai, személyei közeledve a jelenkorunkhoz egyre jobban kirajzolódnak, egyre több ábrázolás marad fenn róluk, a festményeken, fotográfiákon megszemélyesülnek, emberközelivé válnak általuk. A Múltidéző előző számában először közölt, a nemrég a sors kegyéből előkerült Ebergényi István portré így kiegészíti a szécsenyi templom kegyúri arcképcsarnokát. A feudális társadalom a földbirtokrendszeren alapult. Egy település földesurának azonban kegyúri jogai és kötelességei is voltak, megkerülhetetlen felelőssége volt az adott társadalom hitéletével kapcsolatban, templom-, plébánia és iskolafenntartó volt egy személyben a falu földesura. Ezúttal Szécseny kegyúri arcképcsarnokát rekonstruálja a Múltidéző.

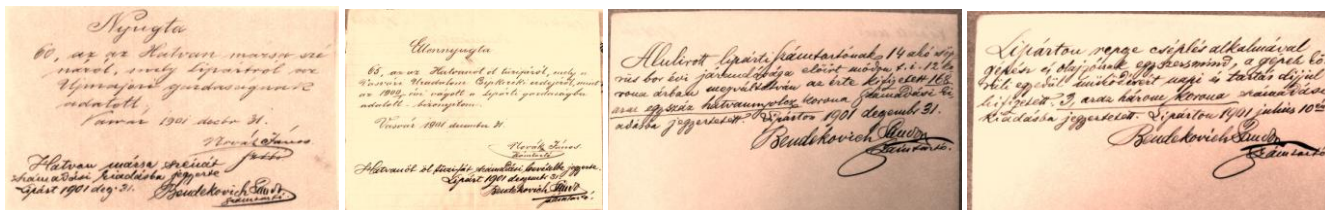

Szécseny első templomát az evangélikus Telekesi Török János építtette 1642-ben, tehát vele indul a kegyurak névsora. Két évre rá a templom kriptájába temették el. Fia Telekesi Török István a második kegyúr, 1698-ban Kazó István vizitációjaker Hevenessy János volt a templom kegyura, 1713-ban pedig Hevenessy Antal. (A Hevenessyektől már katolikus a templom.) Schilson János Mihály 1718-tól lett templom a kegyura, halála után 1739-től fia, Schilson August Christian követte őt. 1750-ben Festetics József már a kegyúr (első kép), 1759-től fia, Festetics Pál követte őt. 1766-ban Batthyány Tivadar lett a templom kegyura (második kép), majd 1780-tól Batthyány Alajos vette át a kegyúri jogokat. 1784-ben Ebergényi István már a kegyúr

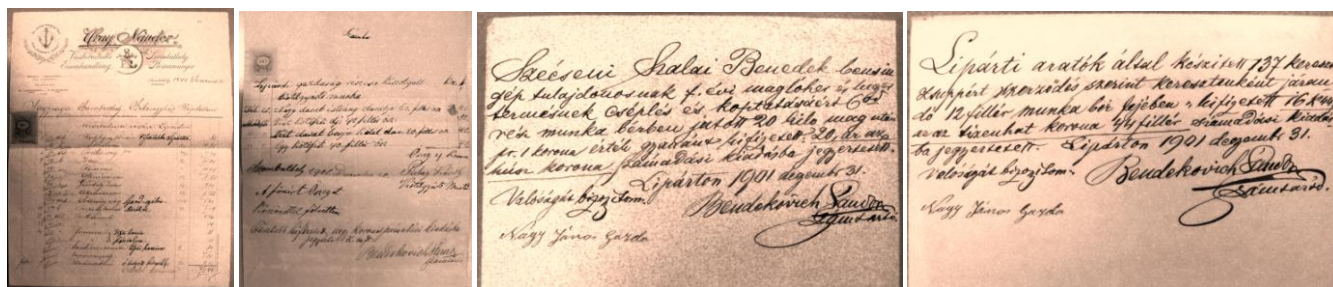
(harmadik kép), majd az ő halála után Ebergényi Benedek lett a kegyúr (negyedik kép), aki 1837-ben alapjaitól újjáépítette a templomot, tehát annak mai formája neki köszönhető. Ebergényi Benedek halála után 1855-től egykori fivérének, Ebergényi Lajosnak fia, Ebergényi Viktor lett a kegyúr. Halála után 1873-tól, fiára, Ebergényi Istvánra szálltak át ezek a jogok és kötelességek. 1901-ben elhunyt Ebergényi István a kegyúri jogok így egyetlen kiskorú (alig 2 éves) leányára Ebergényi Margitra szálltak át (ötödik kép). 1945 tavaszán, még a világháború vége előtt Magyarországon felszámolták a nagybirtokrendszert, így megszűntek a kegyúri jogok és kötelességek. Ebergényi Margitot a Rákosi korszakban a faluból elüldözték, egy összetekert perzsaszőnyeget tudott csak magával vinni a cselédházból (mert legvégül már csak ott lakhatott), ezt az egy holmit is a falu elhagyása előtt a templomnak ajándékozta, mondhatnánk megszokásból, hiszen már évek óta nem volt a templom kegyúrnője. (Később is nagyobb pénzádományt juttatott el a templom felújítására Kis József plébánoson keresztül.)

A SZÁMLÁK VILÁGA (12)

Új századba lépünk sorozatunkban, egyre közeledünk a mához, de még így is több mint százéves számlák közt szemlélődünk. A sors ezúttal is Szécsenyhez volt mostohább, mivel a közölt számlák szinte mind lipárti vonatkozásúak.

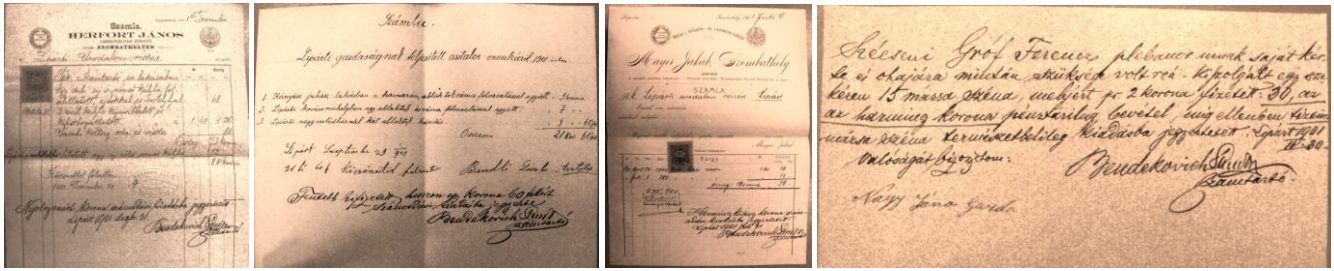

(Persze nem tudhatjuk a Smidt Múzeumban őrzött Ebergényi levéltár hány múlt századi számlát rejt magában.) 1901-et írunk, az első nyugta szerint a Káptalan lipárti uradalmából 60 mázsa széna a vasvári újmajori gazdaságnak adatott át. Már eddig is láttuk, hogy a Káptalan uradalmi közt élénk cserekereskedelem zajlott. A másodikként közölt ellennyugta szerint ezúttal a vasvári gazdaság csipkerekéi erdőjéből 65 öl tűzifát szállítottak a lipárti gazdaságba. A harmadik számla a lipárti gazdaság számtartójának, Bendekovich Sándornak járandóságáról tudósít, nevezetesen 14 akó „söprüs borrhól”, melynek ára 168 korona volt. A lipárti gazdaság repce-cséplés költségéről ad számot a negyedik számla, ami 3 koronát tett ki. Uray Nándor szombathelyi vaskereskedőnek nyomdailag előállított biankó számlája különféle vasárúkról (kályhaajtó, rácsvas, vassín, szeg, lapos-ráspoly stb.) melyeket a lipárti gazdaság számára vásároltak. A hatodik számla Pulay Károly szombathelyi kőművmester felülbélyegzett, kézzel írt számlája a lipárti gazdaság számára nála vásárolt árukról (4 db istráng, 2 db borjúkötél stb.) összesen 4 koronáért. A hetedik számla Szalai Benedek szécsenyi benzin-cséplőgéptulajdonos számára fizetett munkadíjról tudósít. Tehát ebben az időben nem csak villanymeghajtású cséplőgép volt használatban, hanem benzinmotoros is. A következő számla is nyári munkával kapcsolatos, mégpedig a lipárti aratók keresztkenéti 12 fillér munkadíját állapítja meg,

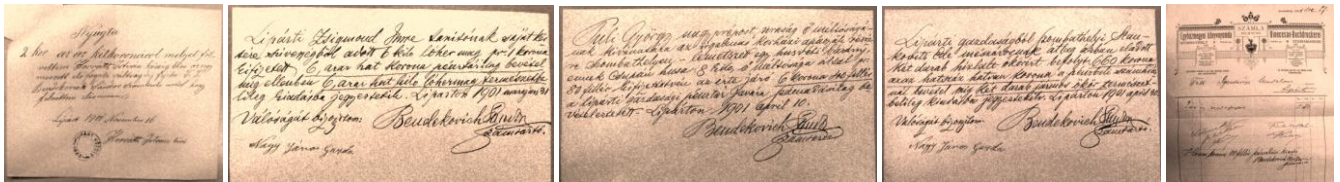

akik összesen 137 kereszt zsuppot állítottak össze, 16 korona 44 fillérjébe került ez a káptalan lipárti uradalmának. Az aratóknak a szombathelyi Birbauer Lajos borkereskedőtől 380 liter „közönséges” bort vásároltak összesen 121 korona 60 fillérért, adja hírül az 1901. június 30-án kelt számla. A szombathelyi Mayer E. és Fia gazdasági gépgyár nyomtatott számlája a szénagyűjtő-kerék megjavításáról szól, július 14-i keltezéssel. A szombathelyi Kaiser Lajos kereskedő nyomdai számlája 390 kg „lóher mag” rostálásáról tudósít 3 korona 90 fillér értékben. Az összeg befizetéséről a „Köszönettel felvette” bélyegző ad hitelt. Bendekovich Sándor számtartó megbízta a lipárti Kapui Jánost, hogy a miskei országos vásáron 2 jármos ökröt vásároljon „alku útján”, amely így 660 koronába került. A 13. számla Herfort János szombathelyi kályhámester számlája a lipárti tiszt lakban felépített ó-német kályháról, amely tartozékaival (ajtók, rostélyok), és a többi kályha javításával együtt 85

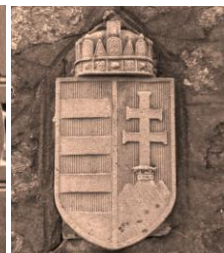
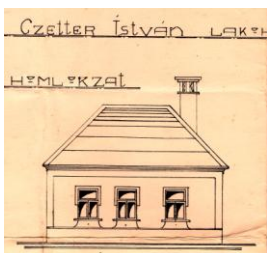

koronába került. A kályhászmester bélyegzője a „köszönettel felvettem” sor mellé lett pecsételve. Bendli László asztalosmester számlája mindenféle munkákról szól, többek közt a lipárti kovácsműhely ablaktok rájáának „fölvasalása”, és a lipárti nagy cselédházon két ablak készítéséről, 21 korona 60 fillér összegben. (Ez a cselédház égett le az 1939-es nagy lipárti tűzvészben.) A számla 1901. szeptember 29-én kelt. A 15. számla Mayer Jakab szombathelyi kereskedő felülbélyegzett, nyomdai számlája számlája összesen 1500 kg mészről, melyet két részben vásárolt nála a lipárti gazdaság, először április 29-én, majd július 5-én. 39 koronába került mindez. Július 9-én „kifizettetett”, bizonyítja a ráütött bélyegző. Ebben az időben a plébánosok még gazdálkodó emberek voltak, tanúsítja ezt a következő számla: „Szécsenyi Gróf Ferencz plébános urnak saját kérésére és ohajára miután szüksége volt reá – kiszolgált egy szekéren 15 mázsa széna, melyért mázsánként 2 korona fizetett: 30, az-az harminc korona pénztárálag bevétel, míg ellenben tizenöt mázsa széna természetbelileg kiadásba jegyezett. Lipárt 1901. IV. 30. Valóságát bizonyítom – Nagy János gazda”. A számlát még Bendkovich Sándor számtartó is aláírta. 1901-ben már Horváth István volt a községbíró Lipárton, hiszen a következő nyugtát ő írta alá, amely az „ügynevezett előfogati váltásdíj” befizetéséről, illetve átvételéről tudósít. A káptalan részéről az összeget „T. T. Bendkovich Sándor számtartó úr” fizette be. Azonban nem csak a plébános volt gazdálkodó ember, hanem a kántortanító is, ahogy ezt a következő számla bizonyítja. Zsigmond Imre lipárti kántortanító 6 kg lóher magot vásárolt a lipárti gazdaságtól 6 koronáért 1901. március 31-én. Az utolsó előtti számla a lipárti templom renoválójáról, Puli György nagyprépostról szól. Az irgalmas kórházi apácák számára a lipárti gazdaságból egy bárányt („csupán a húsa 8 kg”) ajánlott fel az apácák számára Húsvétra. A bárány árát (6 korona 40 fillér) a nagyprépost (Lipárt ekkori földesura) a lipárti uradalom pénztárába befizette. A következő számla két, Stankovits Ede szombathelyi mészárosnak eladott ökörről ad hírt, amely 660 koronába került. Az utolsó most közölt számla a szombathelyi Egyházmegyei könyvnyomda számlája, a tőle vásárolt 200 ív írópapírról. (A nyomtatott számla arról is tudósít, hogy ebben a nyomdában nyomták, sőt adták ki a Szombathelyi Újság politikai hetilapot, melynek kiadója a Káptalan, Lipárt földbirtokosa volt.) 1901. december 27-én lett kiállítva 3 korona 80 fillérről. Már akkor is pénzbe került a bürokrácia.

KORONATANÚ

Négy koronás magyar címer vészelte át a kommunizmus évtizedeit a faluban, három Lipárton és egy Szécsenyben. Társaikat megsemmisítették, elpusztították. Ezúttal Lipárton Czetter István 1930-ban épült házán lévőekkel foglalkozunk. Az épületet az a kőszegfalvai Draskovits József kőművesmester tervezte, aki mellette szobrászkodott is, Ő készítette a szombathelyi Savaria Múzeumban őrzött Szegedy Györgyné szobrot, de a faluban más kőművesmunkái is voltak. Az épület tervrajza fennmaradt a családnál, sajnos a rajz nem jelzi a „herkelikakat”, vagyis a padlásnyílásokat, melyeken párban megmaradtak a koronás magyar címerek. Ezek a címerek szemtanúi voltak a II. Világháborúnak, hisz a rumi út hadi út volt ebben az időben, német, orosz alakulatok, harcokcsik dübörögtek rajta, de láthatták az 56-os forradalom sarokiskolánál történt eseményeit is, és ekkor ismét a Rum felé vonuló orosz tankokat. 2014-ben elkészítettek fontos helyükről, és ha lenne helytörténeti múzeum, oda költöznének. (Képek: Az eredeti házterv, a leszerelt padlásnyílások, a szécsenyi templomi és a lipárti emlékműi címerek.

A következő szám tartalmából: A számlák világa (13), Képkommentárok (25), Családtörténetek (1), Az ó-kastély átépítési fázisai múlt századi fotográfiák tükrében.